

ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ

ਅਪ੍ਰੈਲ ੧, ੨੦੨੨

ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ
ਦੇ
ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ

ਤਤਕਰਾ

	ਭੂਮਿਕਾ	੩
੧	ਮੁੰਢਲਾ ਜੀਵਨ	੫
੨	ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰਗੱਦੀ	੭
੩	ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ (ਫਾਰਮੈਸੀ)	੮
੪	ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਆਉਣਾ	੯
੫	ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਬੇ-ਦਖਲ ਕਰਨਾ	੧੦
੬	ਆਤਮਿਕ ਜੋਤ ਦਾ ਪਰਸਾਰ	੧੨
੭	ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ	੧੩
	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਾਰਕ ਘਟਨਾਵਾਂ	੧੪
	ਹਵਾਲੇ	੧੫
	ਫਾਉਨਡੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ	੧੬

ਭੂਮਿਕਾ

ਹੇਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ (੧੯੮੦ ਵਿਚ) ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਰਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਪੱਛਮੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ੬-੨੫ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਆਯੂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨੌ-ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਗੁਣ ਸਿਖਾਣਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਗੌਰਵ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀ-ਅਧਾਰਤ ਸਿਖਿਅਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਰਾਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨੌ-ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਸ ਸਕਨ।

ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਦਾਇਗੀ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲਾਨਾ ਗੋਸ਼ਟੀ-ਸੰਮੇਲਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬-੮ ਸਾਲ, ੯-੧੧ ਸਾਲ, ੧੨- ੧੪ ਸਾਲ, ੧੫-੧੭ ਸਾਲ ਅਤੇ ੧੮-੨੫ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਇਕ ਆਯੂ-ਉਚਿੱਤ ਪੁਸਤਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੋਸ਼ਟੀ-ਸੰਮੇਲਨ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਚ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਨ-ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਲ, ਇਕ ਤਿੰਨ-ਪੱਧਰੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਕੀਨੀਆ ਤੋਂ ਕੋਈ ੨੫੦੦ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਨੌ-ਜੁਆਨ ਸਥਾਨਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਗ ਭਗ ੪੦੦ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਥਿਤੀ-ਧਾਰਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ ਤੇ, ਲਗ ਭਗ ੧੨੫ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਥਿਤੀ-ਧਾਰਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਹੈ।

ਬੀਤੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਯੂਕੇ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ, ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਉਚਿੱਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਸੱਲੀ-ਬਖ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਵਾਕ-ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪਰਸੰਗ ਪੱਛਮੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਾਥਾ ਅਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਕਿਸੇ ਦਲੀਲ ਜਾਂ ਸਧਾਰਨ ਧਾਰਣਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅਣ-ਉਚਿੱਤ “ਚਮਤਕਾਰੀ”ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ, ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਖੁਦ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਗੋਸ਼ਟੀ ਸੰਮੇਲਨ ਅਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਲਈ ਉਚਿੱਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ।

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ੯-੧੧ ਸਾਲਾ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਪੂਰਵਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਅਤੇ ਆਸਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਗਲ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆ ਸਕੇ। ਉਹਨਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ ਬੱਚੇ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣੂ ਨ ਹੋਣ। ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਬਣਨ ਤਾਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨਨ ਸਮਝਣ, ਨਾਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਰਖਣ। ‘ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ’ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ (ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ) ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਲਾਨਾ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੇਖੋ: www.hemkunt2.org.

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀਆਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਰੁਪਾਂਤਰ ਸਾਡੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਤੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ‘ਸੰਡੇ ਸਕੂਲ’ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਮੁਫ਼ਤ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ‘ਫ਼ਾਉਂਡੇਸ਼ਨ’ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਆਗਿਆ ਲੈਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ ਕਿਸੇਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ ਟਿਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ‘ਜੀ ਆਇਆਂ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ
੫੧੬-੭੮੨-੩੨੫੭
hemkunt@hemkunt2.org
ਨਿਊ ਯਾਰਕ, ਯੂ. ਐੱਸ. ਏ.

੧. ਮੁੱਢਲਾ ਜੀਵਨ

੧੬੩੦ (ਜਨਮ): ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਜਨਵਰੀ ੧੬, ੧੬੩੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਅਨੰਤੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ।

	ਸਪੁੱਤਰ	ਸਪੁੱਤਰ
ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ (੬ਵੇਂ ਨਾਨਕ)	ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ	ਬਾਬਾ ਧੀਰ ਮਲ (ਗੁਰੂ) ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ (ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ)
	ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਰਾਏ	
	ਬਾਬਾ ਸੂਰਜ ਮਲ	
	ਬਾਬਾ ਅਣੀ ਰਾਏ	
	(ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ (ਨੌਵੇਂ ਨਾਨਕ))	(ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ))

੧੬੩੫ (ਉਮਰ ੫ ਸਾਲ): ੧੬੩੫ ਵਿਚ, ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ, ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਅਗਲੇ ਨੌਂ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਸੈਨਕ ਵਜੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ, ਤਲਵਾਰ ਬਾਜ਼ੀ, ਤੀਰ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗੀ ਕਲਾਵਾਂ ਸਿਖਾਈਆਂ। ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਣ ਤੱਕ, ਆਪ ਜੀ ਜੰਗੀ ਕਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਯੋਗ ਸਨ। ਕੀਰਤਪੁਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੱਲ ਬਾਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਦਇਆਲੂ ਸੁਭਾਅ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਸੈਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਵਾਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਫੁੱਲ ਅੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੱਤੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਗਿਰ ਗਈਆਂ। ਪੱਤੀਆਂ ਦੇ ਗਿਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਤੀਆਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਮੁਰਝਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ।

ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਸਮਝਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਤ ਜੀਵ ਹੋਣ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਤ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਕ ਟੁੱਟੇ ਫੁੱਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਕੜ ਕੇ ਜਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਲਈ ਅਰਪਿਤ ਕਰਕੇ।

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸਦਾਕਾਲ ਜੀਵਤ ਹੈ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੪੭੯ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਮਨਭਾਉਣੀ ਤੁਕ ਹੈ। ਇਹ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

ਪਾਤੀ ਤੋਰੈ ਮਾਲਿਨੀ ਪਾਤੀ ਪਾਤੀ ਜੀਉ ॥

ਜਿਸੁ ਪਾਹਨ ਕਉ ਪਾਤੀ ਤੋਰੈ ਸੋ ਪਾਹਨ ਨਿਰਜੀਉ ॥॥

ਭੁਲੀ ਮਾਲਨੀ ਹੈ ਏਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਗਤਾ ਹੈ ਦੇਉ ॥॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਲੰਕਾਰਕ ਸੰਦੇਸ਼: ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਲਣ ਪੱਤਰ ਤੋੜਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਜਿੰਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਖ਼ਾਤਰ ਮਾਲਣ ਪੱਤਰ ਤੋੜਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨਿਰਜਿੰਦ ਹੈ।। ਇਕ ਨਿਰਜਿੰਦ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਾਲਣ ਭੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਇਸ਼ਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ।। ਰਹਾਉ।

ਹਰੇਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ (ਨਿਰਜੀਵ ਵਸਤਾਂ) ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਸਨੇ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦਿਤੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

੨. ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰਗੱਦੀ

੧੬੪੦ (ਉਮਰ ੧੦ ਸਾਲ): ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਹਾਲੇ ੧੦ ਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ (ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁਤਰ) ਅਕਾਲ ਚਲਾਨਾ ਕਰ ਗਏ। ਸੋ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਹੋਏ। ਜਨਵਰੀ ੧੪, ੧੬੪੦ ਨੂੰ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਬੀਬੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚੇ ਹੋਏ: ਰਾਮ ਰਾਏ (੧੬੪੬), ਰੂਪ ਕੌਰ (੧੬੪੯) ਅਤੇ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (੧੬੫੨) ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਣੇ।

੧੬੪੪ (ਉਮਰ ੧੪ ਸਾਲ): ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ, ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਵਾਂ ਨਾਨਕ ਨਿਯੁੱਕਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ੩ ਮਾਰਚ, ੧੬੪੪ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਮਝ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ, ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਨਾਜੁਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਸੀ ਕਿ ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੂਸਰਾ ਸੀ ਕਿ ਮੀਣਾ (ਪਿਰਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜ) ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਅਸਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

੩. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ (ਫਾਰਮੇਸੀ)

੧੬੪੪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਖੋਲੀ, ਕਈ ਨਿਪੁੰਨ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁੱਕਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਦੁਆਈਆਂ ਮੰਗਵਾਈਆਂ। ਇੱਥੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦਾ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਜਗਾਹਾਂ ਤੇ ਮੁਫਤ ਕਲਿਨਿਕਸ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ। ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਇਕ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਦੋਨੋਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਇਸਨੂੰ ਸਹਿਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਧਰਮ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਏ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ, ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਇਲਾਜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਉਹ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਤੋਂ ਦੁਆਈਆਂ ਮੰਗਵਾਉਣ। ਕਿਉਂਕੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਆਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਤੋਂ ਮਦਦ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਦਵਾਈ ਭੇਜ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ।

ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ, ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਕੀਮਤੀ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆਇਆ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਆਪ ਵੀ ਬਹੁਤ ਖੁੱਲਦਿਲੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਇਸ ਅਰਜ਼ੋਈ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਗਰ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਚਲਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ।

੪. ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲ ਆਉਣਾ

੧੬੫੮ (ਉਮਰ ੨੮ ਸਾਲ): ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਚਾਰ ਬੇਟੇ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸੀ। ੧੬੫੭ ਵਿਚ, ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਬੀਮਾਰ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਅਗਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਤਿਨਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿਤਾ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਦੌੜ ਗਿਆ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਦੋਨੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਕੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਦ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਠੀਕ ਹੋਇਆ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਦੋਨੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਮੁਗਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਨ ਲਈ ਸਹੀ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ।

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਫਿਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਤਖ਼ਤ ਲਈ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਜਤਾਉਂਦਾ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਸਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਦੌੜਿਆ, ਉਹ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਿਆ। ਸਤਵੇ ਨਾਨਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਉਥੇ ਰੁਕਿਆ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਸਤਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਜਾਨ ਦਾ ਬਚਾਅ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਹਾਲੇ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਲੱਗ ਭੱਗ ੩੦੦ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਕਰਕੇ ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਦੌੜਨ ਵੇਲੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਕੋਲ ਕੁਝ ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਕੋਈ ਲੜਾਕੂ ਯੋਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਕਹਿਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਥਾਂ-ਪਰ-ਥਾਂ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖਰਕਾਰ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ। ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਉਸਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ।

੫. ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਬੇ-ਦਖਲ ਕਰਨਾ

੧੬੬੧ (ਉਮਰ ੩੧ ਸਾਲ): ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਛਾਣਬੀਣ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬੋਹੜਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਸੀ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਸਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦੇ।

ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੇ ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਲਈ ਸੀ ਜਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਨਾਰਾਜ਼ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਸਨਮਾਨਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੁਗ਼ਲ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਤੇ (ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਰੋਕਾਂ ਲਾਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰੇ ਝੂਠਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਿਰੁੱਧ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵਧਣ ਤੋਂ ਰੋਕਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਲੋਂ ਲਗਾਏ ਇਲਜ਼ਾਮ ਬਾਰੇ ਉਹ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਮਾਰਚ ੧੬੬੧ ਵਿਚ, ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਸਨ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੱਦਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਆਰੋਪਤ ਮਦਦ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵਜੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਰਾਮ ਰਾਏ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਸਨ। ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੬੬੧ ਵਿਚ, ਰਾਮ ਰਾਏ ਮੁਗ਼ਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹੂਰ ਦਾ ਟਿੱਲਾ ਵਿਖੇ ਠਹਿਰੇ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਕਈ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਰਖਿਆ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ। ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੇ ਹਰ ਪਰਖ ਵਿਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਿਆਣਪ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਉਸਦੇ ਜੁਆਬਾਂ ਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਇਕ ਗੈਰ-ਮੁਸਲਿਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕਾਜ਼ੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਹਟਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਉਕਸਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਇਕ ਤੁਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬਾਰੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਕ ਪੰਨਾ ੪੬੬ ਤੇ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮੁਆਰ ॥

ਘੜਿ ਭਾਂਡੇ ਇਟਾ ਕੀਆ ਜਲਦੀ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ ॥

ਜਲਿ ਜਲਿ ਰੋਵੈ ਬਪੁੜੀ ਝੜਿ ਝੜਿ ਪਵਹਿ ਅੰਗਿਆਰ ॥

ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਕਰਤੈ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਸੋ ਜਾਣੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥2॥

ਅਲੰਕਾਰਕ ਸੰਦੇਸ਼: ਜਿਸ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਘੁਮਿਆਰ ਦੇ ਚੱਕ 'ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੱਕ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਸੜਦੀ ਹੋਈ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਸੜਦੀ ਹੈ, ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਅੰਗਿਆਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਤਰਸਯੋਗ ਹੰਝੂ ਵਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਉਸ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਤੱਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਦ ਆਤਮਾ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਦਫ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਈ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਤਰ ਉਸਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲਾਉਣਾ ਇਕ ਪਾਪ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਹਵਾਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਭੜਕਾਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੇ ਸ਼ਬਦ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਹਟਾ ਕੇ 'ਬੇਈਮਾਨ' ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਬੇਅਦਬੀ ਜਾਂ ਕੁਕਰਮ ਹੈ।

ਜਦ ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਦੇ ਇਸ ਕਰਤਬ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਾ ਰਖਣ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ। ਰਾਮ ਰਾਏ ਮਦਦ ਲਈ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਉਛਾਲਣਾ ਹੀ ਸਿਆਣਪ ਸਮਝਿਆ। ਉਸਨੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਿਥੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਡੇਹਰਾ (ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਗਹ) ਬਣਾ ਲਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਸ ਜਗਹ ਨੂੰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਗਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰਫ਼ ਹਿਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੫੦ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ।

੬. ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੋਤ ਦਾ ਬਦਲਾਅ

੧੬੬੧ (ਉਮਰ ੩੧ ਸਾਲ): ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਅਕਤੂਬਰ ੬, ੧੬੬੧ ਨੂੰ ੩੧ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਅਠਵੇਂ ਨਾਨਕ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਅਗੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਰਗਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਸਸਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤਿਆ। ੨੦ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਅੱਧ ਵਿਚ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਤਾਲਪੁਰੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਸਤਿਲੁਜ ਵਿਚ ਮਿਰਤਕ-ਸਸਕਾਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਸਥੀਆਂ ਦਾ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਗਲ ਸਮਝਚੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਅਸਥੀਆਂ ਦਾ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ।

ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ੩੧ ਸਾਲ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ੧੭ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ ਸੰਤ-ਪੁਰਸ਼ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਯਾਤਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਅਗੇਰੇ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ, ਆਸਾਮ ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ ਤੱਕ ਭੇਜਿਆ।

ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਫਲਸਫ਼ਾ, ਔਸ਼ਧਾਲਿਆ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸ਼ਸਤਰਬਾਜੀ ਅਤੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰੀ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਿਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧ ਸਨ। ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦਾ ਪਲੇਠਾ ਸਪੁੱਤਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸੀ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ।

ਸਤਵੇਂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਵੀ ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਦੌਲਤ ਖਾਤਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖ ਅਦਾਰੇ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਛੇਵੇਂ ਨਾਨਕ ਕੋਲ ਵੀ ਫੌਜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਜਾਂ ਅਤਿਆਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤਿਆ।

੨. ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ

੧੬੩੦ - ੧੬੬੧

ਜਨਮ:	ਜਨਵਰੀ ੧੬, ੧੬੩੦
ਜਨਮ ਸਥਾਨ	ਕੀਰਤਪੁਰ
ਪਿਤਾ/ਮਾਤਾ ਜੀ	ਭਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ (ਮਾਤਾ ਅਨੰਤੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ)
ਬੱਚੇ	ਰਾਮ ਰਾਏ (ਸਪੁੱਤਰ, ਜਨਮ ੧੬੪੭) ਰੂਪ ਕੌਰ (੧੬੪੯) ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਸਪੁੱਤਰ, ਜਨਮ ੧੬੫੬; ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ)
ਗੁਰਗੱਦੀ	ਮਾਰਚ ੩, ੧੬੪੪, ਉਮਰ ੧੪ ਸਾਲ
ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ	ਅਕਤੂਬਰ ੬, ੧੬੬੧, ਉਮਰ ੩੧ ਸਾਲ
ਬਾਣੀ	ਕੋਈ ਨਹੀਂ.
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ	<p>ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਯੋਗ ਡਾਕਟਰ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਦਵਾਈਆ ਮੰਗਵਾਈਆ। ਹਰ ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।</p> <p>ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਇਕ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ।</p> <p>ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਨਾ ਦਿਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖਰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਦ ਉਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਿਤੀ।</p>

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਸਾਰਕ ਘਟਨਾਵਾਂ

(ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ)

੧੬੩੨	ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਬਾਰੇ ਗੈਲੀਲਿਓ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਪਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੬੪੧	ਇਕ ਕਿਲੇ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਅੱਜ ਮੋਂਟ੍ਰੀਆਲ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੬੪੨	ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਤਾਜ ਮਹਿਲ ਬਣਵਾਇਆ।
੧੬੫੮	ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਭਰਾ ਮੁਰਾਦ ਨੂੰ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੁਦ ਤਾਜ ਪਹਨਿਆ।
੧੬੬੫	ਦੂਰਬੀਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਫਿਲਾਸਫਰ ਰਾਬਰਟ ਹੁੱਕ ਨੇ ਕਾਰਕ ਵਿਚ ਜੀਵਤ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਲਭਿਆ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਸੈੱਲ ਕਿਹਾ।

ਹਵਾਲੇ

1. *Sikh Tavareekh (Part One, ੧੪੬੯-੧੭੦੮)*, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ - ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
2. *ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ (ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੨-੯)*, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
3. *About Compilation of Sri Guru Granth Sahib*, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
4. ਸ਼ੋ. ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਕ., website, <http://sgpc.net/ten-guru-sahibs/guru-Teg-Bahadar-sahib/>
5. ਗੂਗਲ ਤੋਂ, ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ
6. *The Sikhs, ਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਰੂਪਾ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ।*
7. *The Sikhs of the Punjab, ਜੇ. ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ, ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਬੁਕਸ, ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ।*

ਹੇਮਕੁੰਟ ਫ਼ਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ:

੧. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੬-੮ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੨. ਦੂਜਾ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੬-੮ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੩. ਤੀਜਾ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੬-੮ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੪. ਚੌਥਾ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੯-੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੩. ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੯-੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ).
੪. ਛੇਵਾਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੯-੧੧ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੫. ਸਤਵਾਂ ਅਤੇ ਅਠਵਾਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੫. ਨੌਵੇਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੬. ਦਸਵੇਂ ਨਾਨਕ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੭. ੧੭੧੮-੧੮੦੧ ਦੇ ਸਿੱਖ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ; ੧੨-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਲਈ)
੮. ਸਿੱਖੀ ਮੇਰੇ ਲਈ - ਇਥੇ ਅਤ ਹੁਣੇ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ ਨਾਲ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ)
੯. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ ਨਾਲ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ)